

Cartografia històrica de l'albufera de València

per Ismael VALLES

Departament de Geografia, Universitat de València.

ABSTRACT

This work summarizes the extant cartography referring to l'Albufera de València from 1756 to 1918, with a catalogue of 19 maps, and the description and study of the evolution of the said lake through the mentioned cartography. Two maps, one by Rosselló (1971) and one by the author, trace the evolution of the lake.

RESUMEN

En este trabajo, se recopila la cartografía existente referida a L'Albufera de València desde 1756 a 1918, con la catalogación de 19 mapas y la descripción y estudio de la evolución de dicho lago a través de la cartografía mencionada. Dos mapas, uno de Rosselló (1971) y el otro del autor, trasladan la evolución del lago a nivel gráfico.

Aquest treball es basa, en bona mida, en la meua memòria de llicenciatura dirigida pel Dr. P. Pérez Puchal, la qual s'ha publicat parcialment (Valles 1979). La cartografia referida a l'Albufera de València no és excessivament abundant si descomptem els mapes generals del País que no hi dediquen especial atenció. Així, mentre els mapes generals del País Valencià poden fer-se recular al menys fins al segle XVI, els de l'Albufera comencen ací en el XVIII, amb una cartografia precisa si tenim en compte l'època. La col·lecció de mapes aportats en aquest treball s'acaba el 1916. La gran majoria dels mapes consignats es troben a Madrid; els íntims lligams de la cartografia amb les activitats militars expliquen la concentració de material a aquesta ciutat, sobretot al «Servicio Geográfico del Ejército», «Servicio Histórico del Ejército», «Museo Naval» i a la «Biblioteca Nacional» (SGE, SHE, MN i BN d'ara en avant).

Una exposició cartogràfica en ocasió del Ier Congrés d'Història del País Valencià, va concentrar, entre d'altres, onze mapes referits a l'Albufera provinents bàsicament de les fonts esmentades Costa (1974).

S'hi inclouen dos mapes que mostren l'evolució dels límits de l'Albufera en superposar fites de diferents èpoques, l'un de Rosselló (1971) que hi compara fites des del segle XVIII fins al 1970, l'altre basat en aquest és meu i compara els límits segons Cavanilles i E. Sarzo del segle XVIII al 1906.

L'evolució de la superfície de l'Albufera ha estat quantificada per García Labradero (1960), García Medina (1968) i Dafaue (1975).

Els dos mapes més antics que abracen el llac són el de Josep Castelló de l'any 1761, Sanchis (1975) i el d'Antoni J. Cavanilles del 1795, referit el primer a l'Arquebisbat de

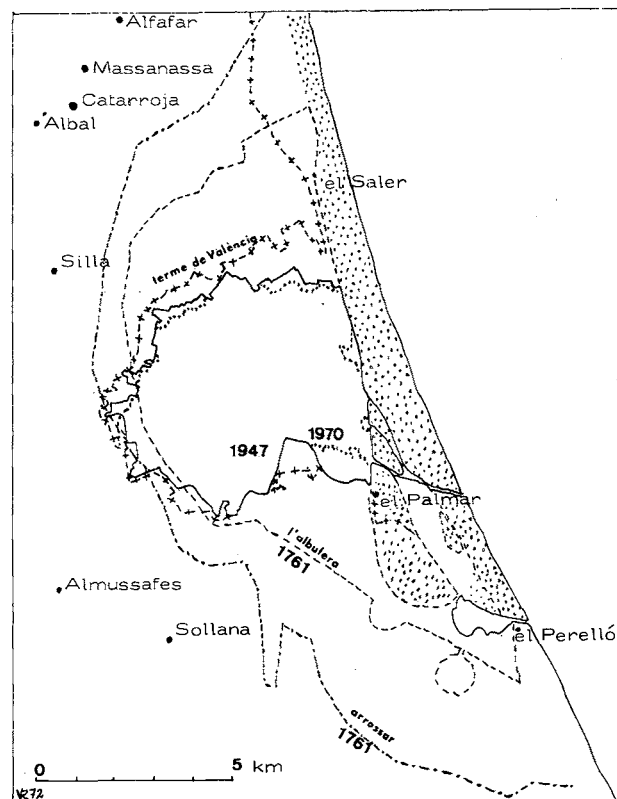

Fig. 1. El perímetre de l'Albufera entre 1761 i l'actualitat. Les dades de 1761 corresponen a l'aixecament de J. B. Romero a escala aproximada 1/35.000 (Museo Naval, XLVII-10, 54 x 39 cm). Les dades de 1947 i el límit del municipi de València que abraça el llac, al mapa Topogràfic Nacional 1/50.000 de l'esmentada data; la frontera municipal coincideix *grosso modo* amb la fitació de 1927. La línia de 1970 s'hi ha deduït de la fotografia aèria i la seua restitució d'observacions personals de l'autor. El puntejat de la restinga (La Devesa) correspon a la fletxa (poulier o spit) originària.

València i el segon a l'àrea de l'Albufera. Malgrat que l'obra de Cavanilles referida a tot el País és molt més precisa que la zona cartografiada per Castelló, pel que fa a l'Albufera ambdós mapes coincideixen i contenen segurament bona mida d'imprecisions.

La llargària del llac al mapa de Castelló és una mica més gran al nord de Catarroja, mentre a ponent hi descriu un arc que s'aproxima més a Sollana que el de Cavanilles que gairebé hi descriu un angle recte. La separació entre Sollana i el llac al SW palesa la davallada de superfície entre 1761 i 1795, degut possiblement al progressiu aterrament.

El Palmar i la gola de l'Albufera coincideixen als dos mapes, mentre que la Devesa, més pròxima a València, és més estreta al Cavanilles.

El tractament de la toponímia que volta l'Albufera és contradictori. «Alginete» contrasta amb «Rusafa, Alaques, Torrent i Picasent» al mapa de Castelló. El mapa de Cavanilles manté igualment algunes castellanitzacions com «La Dehesa, Alberique, Barranco de Torrente i Rio Xúcar» mentre que «Alginet, Albalat i Picasent» romanen correctament.

Cap dels dos autors es fixa en l'interior del llac i les «mates», o conjunt de vegetació palustre, no hi vénen representades. La xarxa de sèquies i torrents que desemboquen a l'Albufera figura detalladament al mapa de Cavanilles, però manca completament al de Castelló. Ambdós mapes reflecteixen major reblliment del llac pel nord, vora València, que vora Cullera.

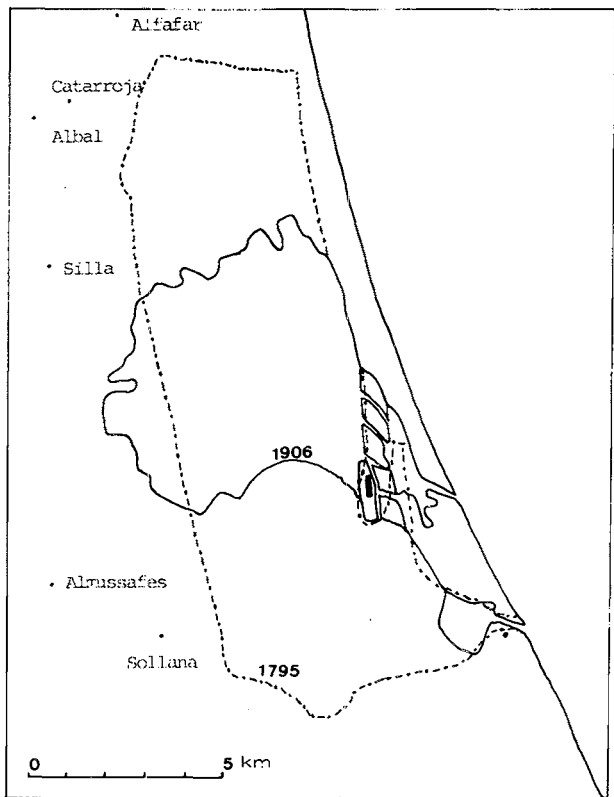

Fig. 2. 1906: límits del llac segons el mapa d'E. Sarzo de l'any 1906. 1795: límits segons el mapa de Cavanilles de l'any 1795.

Un altre grup que hom podria considerar com un pas endavant respecte dels anteriors estaria format pels mapes de la segona meitat del segle XVIII i principis del XIX, tals com el «Plano de la Albufera de Valencia...» (SGE 190), el «Plan topográfico de la Albufera de Valencia sacadas de las medidas exactas que tiene hecho D. Juan Bautista Romero. Agrimensor por la ciudad y profesor de Matemáticas» (MN XLVII-10) i El «Plano topográfico de la Albufera perteneciente al Excmo. Sr. Principe de la Paz» de Josep Ibáñez i Josep Larramendi datat cap al 1805 (SGE 191). Completa aquest grup el mapa anònim de devers 1805 titulat «Plan topográfico de la Albufera de Valencia del Excmo. Sr. Principe de la Paz» (SGE 192).

El mapa anònim que encapçala aquest segon grup s'acosta a l'Albufera amb una major quantitat de detalls i dades: les sondes obtingudes permeten de comprovar la fondària del llac. En aquest mapa hi ha algunes mates assenyalades, consignant-se sèquies, barrancs i ullals i distingint l'«Albufera, l'Alcati», un «Estanque de Vehama», un «Estanque Redondo» i un «Estañet». Aquest mapa representa una minva clara del llac respecte al de Cavanilles, en canvi per la forma fusiforme se li assembla més que cap altre ja que es podria inscriure fàcilment en un rectangle. Hi ha igualment les goles de desguàs «Sequia del Perelló, Sequia de Pujol i Desembocadura de la Albufera».

La toponímia consignada és respectuosa amb els noms del País com «Sequia del Clot de la Maresma, Fillola dels Sants de la Pedra, Ullal Chiquet, Ullal Gran, Ullal de Baldoví...» hi figuren també traduccions com «Sequia Nueva» i «Estanque».

El mapa de Romero és una altra fita dins la cartografia de l'Albufera tant pel que fa a les mides que ens en dona com per la delimitació que hi fa de la zona arrossera. Segurament els valors intrínsecs del mapa expliquen la seua influència en mapes posteriors que arriba fins al 1831. L'explicació que dona Romero és també sucosa en allò que pertoca a l'empetitiment del llac: «...explicome asi porque con la codicia de los arroces los labradores de sus inmediaciones la han aterrado mucho, haciendo terraplenes y retirando el agua, para acopiar mayores frutos, tanto más codiciables, quanto seguros y poco trabajosos son por la corta duración de la cosecha, de suerte que si no sucede algún apedreo, así que se siembra ya se sabe lo que ha de recogerse».

Hi ha també una descripció de com s'hi alimenta el llac: «Fórmase este lago ya de ojos que mana dentro de él, ya de varias avenidas y acequias que en el desaguan. Las fuentes de Catarroja de sabrosa agua corre por una anchurosa acequia que parece un río, y sirve regularmente de puerto, o embarcadero para introducirse en la Albufera, aunque hay otros, cuando rebosa de agua se abre un portillo por lo más inmediato al mar llamada la acequia del Perelló, y se evacua de la que es necesario: al contrario cuando mengua demasiado, pues se abre la misma acequia y se hincha de agua del mar».

De la fondària en diu: «Su hondura es tan solo en quanto basta a sustentar barcos de cuatro remos y de trecho a trecho se elevan a modo de unas Islas de Cañaverales, o carrizales, donde se guarecen las varias aves de que abunda el lago».

No resistesc la temptació de reproduir la descripció de la Devesa que fa Romero i que pot servir com a punt de referència respecte a com l'ha deixada l'administració municipal franquista: «... yendo de Valencia al mediodía, tiene ese lago una deliciosa dehesa, poblada de corpulentos árboles, y enmarañados arbustos de diversas especies donde a trechos

forman primorosas alfombras los mirtos silvestres donde a copados pabellones que penden erguidos árboles, por cuyos robustos pinos trepan imitando el maridaje de los olmos con la hiedra y las parras: está constituido este terreno entre el mar y el lago: es vedado de S. M. el sitio de mayor recreo por estas inmediaciones por la mucha abundancia de caza menor».

Hi ve també una llarga llista d'animals del llac que el fan aprofitable també de cara a la reconstrucció de la fauna de l'època.

A més de descriure les Mates, com fa més amunt, se'n representen algunes de disperses a la part sudoest del llac.

Hi ha també nombroses sèquies i rierols com les del «Rey, del Rey Vieja, del Pechinar, del Vall o del Valle, de Eixarcs, del Box, Llonga o Alombroc, del Penchat, de la Hilla o Ysla de Piedra, de les Fontetes o Fuentesillas», etc.

La traducció de la toponímia i la desfiguració és major que a d'altres mapes com es pot comprovar amb els noms anteriorment reproduïts, o en altres com «Santos de la Piedra, Torre Nueva, Gallinetas Ciegas, Lisas...» El mapa datat cap al 1805, «plan topográfico de la Albufera de Valencia del Excmo. Sr. Principe de la Paz» Anònim (SGE 192), presenta ben poques novetats respecte a l'anterior: la descripció del llac, les medicions i la notícia de la fauna s'hi han inspirat directament. Hi afegeix, però, unes dades sobre el llac expressades en fanecades: «Los confines o límites de este lago de la Albufera contienen según resulta por la medición hecha de Real Orden en el año 1777, las anegadas de tierra siguientes.

Término de Rusafa 2668 anegadas / Término de Alfara 1878 / Término de Masanasa 680 anegds. / Término de Silla 3266 / Término de Catarroja 2446 / Término de Sueca 22744 / Término de Albal 235 / Término de Sollana 3251 / total 43168 anegadas».

Aquestes mides es refereixen a la llenca arrossera entre el llac i la terra eixuta dels respectius termes municipals que hi fiten. Hi ha la mateixa nomenclatura i les mateixes sèquies que al mapa de Romero amb algun toponim més, com és el cas del de «Poble Nou» i València.

El canvi més interessant que registra aquest mapa en relació a l'anterior és una minva de la superfície de les aigües, per bé que modesta, sobretot als extrems septentrional i meridional del llac. Hi ha un enfilall de mates repartides per l'Albufera, mentre el braç que separa aquesta de l'Alcatí és més prim que al mapa de Romero.

El «Plano topográfico de la Albufera perteneciente al Excmo. Sr. Principe de la Paz» de Joseph Ibáñez i Joseph Larramendi datat cap al 1805 (SGE 191) coincideix amb el mapa de Romero pel que fa als límits de l'arrossar, mentre que els del llac s'hi troben una mica retallats, fins i tot en comparació amb el mapa anteriorment comentat i de similar títol i datació. La major variació s'hi aprecia a la meitat sud de l'Albufera mentre la distribució de les mates, per bé que concentrada als mateixos punts, hi manté una col·locació diferent.

Un canvi també important és el de la diferència del traçat del litoral que, en contra del mapa de Romero, no és rectilini sinó còncau. Un error respecte del mapa homònim és el de la posició de la ciutat de València i El Grau situades excessivament al Nord del llac.

L'obra de J. Espejo del 1831 clou aquest grup. Aquest mapa titulat «Plano de una parte de la Costa de Valencia, desde el Grao hasta el C.º Cullera, comprendiendo la Albufera» (MN XLVII-3), s'ha degut basar en el d'Ibáñez i

Larramendi; les poblacions són les mateixes amb l'afegit de «Barracas de pescadores de Valencia» i «Casas del Pinedo». Hi ha també barraques disperses a la zona arrossera. Els conreus no arrossers que voltan l'Albufera es detallen molt més ací que al mapa anterior. No s'hi consigna cap sèquia ni barranc.

El mapa de Rafael Pardo de Figueroa (Comisión Hidrogràfica), fet el 1877 i publicat el 1880 amb el títol de «Costa Oriental de España desde el Cabo de Cullera hasta el Grao de Valencia, comprendiendo la Albufera» (SGE 134), és ja una mostra tècnica absolutament fiable i al dia. Les dimensions del llac s'aproximen notablement a les del segle XX però en aquest encara es manté el Palmar com una illa. La zona de migjorn comença ja a reblir-se clarament. Un mapa de l'Almirallat britànic del 1888, segurament basat en el de Pardo, uneix el Palmar a terra ferma. Tant l'un com l'altre presenten sondes.

Al segle XX finalment, i ultra les aportacions recents, hi trobem dos mapes dignes de consignar: el d'E. Sarzo «Plano de la Albufera», de l'any 1906, i el de F. Haas del 1918.

El mapa de Sarzo delimita el llac amb la inclusió de sèquies i canals. La reducció de la superfície és notòria sobretot al migjorn on el Palmar queda definitivament unit a terra i l'Alcatí molt reduït. El mapa de Sarzo conté igualment un detall sobre les mates, amb llurs noms, i xifres sobre la fondària de l'Albufera.

El mapa de Haas és una còpia del de Sarzo, reconeguda pel mateix autor, i no conté el mateix detall que el de Sarzo pel que fa a les sèquies. Finalment són ben aclaridors el mapa ací reproduït de Rosselló i el meu per comprovar l'evolució del llac de la qual són fidels testimonis els mapes més amunt comentats.

BIBLIOGRAFIA

- COSTA MAS, J. (1974): La Exposición Cartográfica. *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*. Universitat de València, vol. 1, p. 47-58.
- DAFAUCE RUIZ, C. (1975): *La Albufera de Valencia. Un estudio piloto*. Ministerio de Agricultura. Instituto Nacional para la Conservación de la Naturaleza. Monografía 4. Madrid.
- GARCIA LABRANDERO. (1960): La evolución y el porvenir de la Albufera. *IV Congreso Internacional de Riesgos y Drenajes*.
- GARCIA MEDINA, F. (1968): la evolución y el porvenir de la Albufera. En: *Valencia Fruits* 30.6.60.
- ROSSELLÓ VERGER, V. M. (1971): Los ríos Júcar y Turia en la génesis de la Albufera de Valencia. *Cuadernos de Geografía* n.º 11. Universitat de València.
- SANCHIS GUARNER, M. (1975): Sobre la cartografía valenciana anterior al segle XIX. Dins del: Homenaje al Dr. D. Juan Regla Campistol, vol. 1, pp. 479-495. Universitat de València.
- VALLÈS I SANCHIS, I. (1979): Cartografía històrica valenciana. Institució Alfons el Magnànim. València, p. 221.

MAPES REFERITS A L'ALBUFERA DE VALÈNCIA (1756-1918)

1. «Plano topográfico que demuestra la acequia del Perelló y sus cercanias» per Pedro Torbe.
SGE 257. Datat a Alacant a 21 de juliol de 1756.
Escala gràfica de 84 vares del «Marco de Burgos» = 100 mm. Escala aproximada de 1/686.
Dimensions de 90 x 30 cm.
Projecció plana.
Forma de representació planimètrica a color.
Manuscrit a l'aquarel·la.
Té una rosa de 16 puntes amb lis indicant el nord. És un projecte de dic per a evitar l'eixida d'aigües de l'Albufera i afavorir així la Sequia Real de «Luna». Hi ha una extensa explicació literària i econòmica a l'esquerra del mapa. Al costat d'una castellanització evident el mot «Cequia» ens indica la zona lingüística on ens trobem.

2. Amb el mateix autor i títol hi ha un altre mapa datat també a Alacant el 16 de març de 1757. SGE 258.
Escala aproximada 1/693. Escala gràfica de 126 vares del «Marco de Burgos» = 150 mm.
Dimensions de 61 × 31'5 cm.
Projecció plana.
Representació planimètrica a color amb orografia representada molt secundàriament i en relació a la construcció del dic.
Manuscrit a l'aquarel·la, amb rosa de 16 vents i lis indicant el nord. Només presenta variacions de detall respecte a l'anterior.
3. «Mapa del arzobispado de Valencia dispuesto de orden del Ilmo. Sr. Arzobispo y Cabildo de su Santa Iglesia Metropolitana» per Josep Castelló. Any 1761. SGE 117. BN M9V.
«Tomas Villanova la corrigió. Hipolito Ricarte la esculpí en Valencia».
Escala aproximada 1/304.328 (segons el volum III de «Fuentes Cartográficas españolas» del CSIC) o 1/317.460 (segons la documentació de la Biblioteca Nacional).
Escala gràfica de 5 llegües espanyoles de 17 1/2 al grau = 103 mm.
Dimensions de 59 × 49 cm.
Abraça l'arquebisbat de València des dels 38° 43' fins als 40° 20' de Latitud i des dels 20° 56' als 82° 38' de Longitud a l'Est de Hierro. Projecció segurament cònica. Representació planimètrica a color amb orografia representada per muntanyes de perfil. Té 21 signes explicatius. En les demarcacions religioses inclou un projecte de Bisbat per a Xàtiva: «Circunferencia, que en tiempo de Sr Felipe II pretendia la Colegial de San Felipe para formar nuevo Obispado». Cartel·la i ornamentació barroques.
4. «Mapa que contiene las tierras que riega la Real Acequia de Alcira, continuada por el Exmo. Señor Duque de Híjar» per Antoni J. Cavanilles. Any 1795 dins de les «Observaciones sobre la Historia Natural, Geografía, Agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia» 1er. vol. pàg. 185.
Dimensions de 31'5 × 21'5 cm.
Escala gràfica de 100 vares castellaneres = 63 mm, de 2 llegües de 6600 vares cadascuna = 55 mm i de 120 vares valencianes = 55 mm.
Té quadrant amb castellí indicant el nord.
«T.L. Enguidanos esculpí».
Representació planimètrica en negre amb orografia representada per ombrejat. Comprèn la zona entre els rius Túria i Xúquer arribant per ponent fins a Antella. Té 9 signes explicatius representats per números i una nota: «La línea de puntos que cerca a la Albufera denota los límites de ésta. Las dos líneas paralelas de puntos que desde Valencia corren por Catarroja, Alchinot, Alcudia, Montortal y Alberique, denotan el Camino Real de Madrid» Xarxa hidrogràfica detallada amb petits barrancs fins i tot, com el barranc «dels Argadins».
5. «Croquis del río Jucar en el Reino de Valencia» Anònim sense data, segurament del segle XVIII. SHE 2536.
Escala gràfica de 3 llegües valencianes = 222 mm.
Dimensions de 122 × 50 cm.
Forma de representació planimètrica a color amb l'única muntanya del Cap de Cullera representada per ombrejat.
Original a l'aquarel·la.
Ací l'Albufera apareix allargassada, com correspon a l'època, amb el braç del Palmar i sense eixida al mar.
Hi ha les ciutats representades de: «Cullera, Alcira, Antella, Tous, Millares, Cortes de Pallás, Cofrentes i Sumacàrcel».
Les castellanitzacions d'Alzira i Sumacàrcel ens donen la mida del tractament que hom fa de la toponímia.
6. «Plan topográfico de la Albufera de Valencia sacada de las medidas exactas que tiene echas don Juan Bautista Romero. Agrimensor de la ciudad y profesor de Matemáticas» de finals del XVIII. MN XLVII-10.
Escala gràfica de 1 llegua valenciana = 136 mm i de 2000 brases de 9 pams valencians equivalent a 92 mm.
Representació planimètrica a color amb representació de les dunes litorals i altres accidents per ratllat i ombrejat.
Original manuscrit a l'aquarel·la.
L'única representació muntanyosa que s'hi representa és la de la «Peña del Moro».
7. «Plano topográfico de la Albufera de Valencia del Excmo. Sr. Príncipe de la Paz» Anònim de devers 1805. SGE 192.
Escala aproximada 1/38.250. Escala gràfica de 1/2 llegua valenciana de 20.000 peus equivalent a 136 mm.
Dimensions de 70 × 42 cm.
Projecció plana.
Representació planimètrica a color = Manuscrit a color minuciosament dibuixat.
A la part dreta hi ha una cartel·la molt ornamentada amb l'escut de les quatre barres de la ciutat, un colom i fauna marina. A la part esquerra hi ha un gran escut a colors. Té àmplia informació històric-estadística.
Hi vénen representades les poblacions veïnes i la carretera de Madrid.
8. «Plano topográfico de la Albufera perteneciente al Excmo. Sr. Príncipe de la Paz» per Joseph Ibáñez i Joseph Larramendi. Devers l'any 1805 SGE 191.
Escala aproximada 1/13.550. Escala gràfica de 1/2 llegua = 205 mm.
Dimensions de 134 × 73 cm.
Representació planimètrica a color.
Reproducció manuscrita a color roig i negre a l'aquarel·la.
Té rosa dels vents amb lis indicant el nord.
9. «Croquis geografico del rio Xucar desde Antella a la villa de Cullera» fet per l'«Estado mayor del 2.º Ejercito» devers 1811.
SGE 126.
Escala aproximada de 4.000 vares = 75 mm.
Dimensions de 83 × 42 cm.
Projecció plana. Representació planimètrica a color amb orografia representada per ombrejat.
Manuscrit a l'aquarel·la amb una fletxa indicant el nord i un segell amb la inscripció d'«E. M. 2.º Ejercito».
Hi ve una zona assenyalada amb el mot «arroz» entre l'Albufera i Cullera a més d'altres conreus.
S'hi representen les serres de «Murta» i «Corbera», així com les poblacions d'«Alcira, Carcaxente, Pobra Larga, Riola, Cullera, Castelló, Carcer, Benegida, i Alcudia de Carlet».
Malgrat la castellanització d'Alzira i Carcaixent hi ha ací una major respecte a la toponímia que a d'altres mapes coetanis.
10. «Croquis de la Albufera e inmediaciones» per Andrés Grúa (Copiat del Cavanilles), devers 1811.
SGE 124.
Escala aproximada 1/200.000. Escala gràfica de 15.000 vares = 62 mm.
Dimensions de 18 = 28 cm.
Projecció plana. Representació planimètrica amb orografia representada per traçat.
És un manuscrit a color. Té fletxa assenyalant el nord i quatre punts cardinals, així com un segell del «Segundo Ejercito Estado Mayor».
Aquest mapa és idèntic a l'abans esmentat de Cavanilles.
11. «Mapa de la costa de los Reinos de Valencia y Murcia» per Mariano Miguel y Polo. Datat cap al 1819. SHE 2514 fulla 5.
Aquesta fulla comprèn des de Gandia a Albuixec.
Escala gràfica de 5.000 vares castellaneres equivalent a 130 mm.
Dimensions de 188 × 120 cm.
Representació planimètrica a color amb orografia representada per traçat-ombrejat.
És un manuscrit a l'aquarel·la.
El litoral s'hi abomba massa entre Gandia i València desconeixent-ne la mesura real.
L'Albufera s'hi representa amb unes mides considerables, amb el braç interior, les diferents «goles» i la representació de les mates interiors.
Hi ha «marjales i tierras pantanosas» al nord de Gandia i «arrozales» des de Gandia fins a Cullera.
La toponímia d'aquest mapa reflecteix errors com els de «Billanesa», «Bislata» i castellanitzacions com les de «Cuarte» i «Tabernes».
12. «Mapa de la Huerta de Valencia y de los principales riesgos de los rios Guadalaviar y Xucar» per F. Jaubert dins del llibre «Canales de Riego de Cataluña y Reino de Valencia» BN sig 1/10642-43.
Gravats per F. Collin. Datat a 20 de maig de 1820.
Escala 1/132.367.
Dimensions de 27'5 × 38'7 cm.
Té a més un mapa de «Distribucion de las aguas en los territorios de Alberique y Alcira».
Hi ha representació del relleu per traçat i corbes de conformació, així com una mena d'altiplans en blanc.
Muntanyes a la zona de «Moviedro», «Llano (Plateau) de Cuarte», el «Campo de Liria, Puig, Cullera i Sueca» i els rius i sèquies «Palancia, Barranco de Carraixet, Rio Seco, Rio Turia o Guadalaviar, Torrent de Catarroja, Xucar, Acequia Real de Alcira, Nuevo Ramal del Canal Real, Acequia de Favara, Acequia de Cuarte, Acequia de Mislata, Acequia de la Rovella, Acequia de Rascana, Acequia de Mestalla, Acequia de Tormos, i la Acequia Real de Moncada» completen els topònims de la zona. L'Albufera s'hi representa detallada amb accidents interiors nominats: «Alcaú, Recatú, Isla d'el Estella, Isla d'el Tesoro».
Hi ha arrossars assenyalats («Riziere»). Com es pot comprovar amb els noms ja reproduïts i els que vénen a continuació la deformació de la toponímia és gran «Mañises, Almusafa, Puzol, Murviedro (ancienne Sagonte) Albuixet, Tabernas, Grao, Villamarchante, Alcira, Tarragona (sic) i alguns correctament posats «Pobra de Vallbona, Vilanesa», etc.
13. «Plano de una parte de la costa de Valencia, desde el Grao hasta el Cabo Cullera, comprendiendo la Albufera» per J. Espejo. Any 1831.
MN XLVII-3.
Escala gràfica de 3 milles marítimes = 55 mm.

Dimensions de 19 × 34 cm.

Forma de representació planimètrica amb orografia representada per traçat.

Reproducció manuscrita a tinta.

Té dos línies assenyalant el nord amb lis i l'est.

L'Albufera s'hi representa sense eixida al mar.

14. «Costa Oriental de España desde el Cabo de Cullera hasta el Grao de Valencia, comprendiendo la Albufera».

per Rafael Pardo de Figueroa, capità de fragata, cap de la «Comisión hidrogràfica» aixecat l'any 1877 i publicat el 1880. (SGE 134).

Escala aproximada 1/35.450.

Dimensions de 60 × 95 cm.

Projecció Mercator.

Representació planimètrica en negre amb orografia representada per traçat. Té sondeigs en metres i natura de fons.

Gravat en negre per Joaquín Galván i F. Serra. Té fletxa d'orientació amb indicació del nord magnètic i astronòmic.

L'única zona muntanyosa representada és la del cap de Cullera. L'Albufera s'hi representa amb unes dimensions similars a les actuals, amb les eixides de la «Gola del Rey», el «Perelló» i el «Perellonet».

Hi ha una gran zona de pins des de la «Pineda de Nazaret» i la «Dehesa» fins al Perellonet, voltat tot de conreus.

Hi ha moltes poblacions que reflecteixen també una toponímia relativament respectuosa amb el País «Valencia, El Grao, Alfafar, Sedavi, Benetúser, Masanasa, Catarroja, Albal, Beniparrell, Silla, Sollana, Sueca i Almuzafes». A més hi ha les comunicacions.

15. «Mar Mediterráneo. Costa Oriental de España. Hoja X desde la Albufera de Valencia hasta Moncófar».

per Rafael Pardo de Figueroa, capità de fragata i cap de la «Comisión Hidrogràfica» aixecat el 1877 i 1878 i publicat el 1885.

(SGE 132) SHE 2553).

Escala 1/100.000.

Dimensions de 95 × 61 cm.

Projecció Mercator.

Forma de representació planimètrica amb orografia representada per traçat, sondeigs i cotes en metres i naturalesa del fons.

Reproducció per gravat a càrrec de J. Riudavets i Tudury.

Té un cercle d'orientació amb una fletxa indicant el nord magnètic i un estel indicant l'astronòmic.

Hi ha un requadre separat titulat: «Plano del puerto de Sagunto». Té un segell en sec de la casa productora «Carl Schicher-Schul».

El litoral, impecablement traçat, reflecteix la natura de les terres banyades pel mar; així, hi ha una «playa de chinias», prop de Morvedre, i una «playa de arena fina» prop de la «gola de Quartell».

Hi ha línies isòbates i punts de profunditat.

L'Albufera hi presenta molts punts similars als actuals amb molts trossos tapats: «Rincon de la Olla, El Palmar» i davant «La Dehesa», a més hi ha «El Estany, Gola del Centro, Gola de Cuartell, Palancia o Sagunto, Gola del Bosque, Gola de Llordeos, Gola de Puxol, Gola de Mella, Gola de Carraixet, Gola de Alboraya i Acequia de Vera». S'hi representen les viles per taques geomètriques amb alguns noms deformats o castellanitzats «Ruzafa, San Luis, Benatuza, Almuzafes».

16. «Croquis geognóstico de la extensión submarina comprendido entre los Cabos de Canet y Cullera. Ampliación y renovación del dibujo hecho por el deliniente Ramón Canet Bonora sacado del de D. Vicente Cubells piloto de la Marina Mercante en el año 1894»

per Ramon Canet Bonora, València 1894.

Reproducció de 1969 (BN M 9 V).

Escala 1/75.000.

Dimensions de 100 × 61,5 cm.

Nota: «La sonda está expresada en metros» a l'igual que l'alçada d'algunes muntanyes.

Forma de representació: planimetria amb orografia representada per corbes de conformació i amb detalls dels accidents submarins consignats i nominats.

Té els quatre punts cardinals i una rosa amb 16 vents «Tramontana, Norte, Gregal, Albornes, Locana, Llevant, Vent a la Creu, Eixaloch, Garbi, Mitjorn, Coster, Llebeig, Vent de Terra, Ponent, Vent de dins i Mestral» Tramontana, Gregal, Garbi i Coster tenen una cara bufant. Hi ha l'escut de la ciutat amb les

quatre barres sense les dues L L i amb una corona de llorer i dos corns d'abundància.

Hi ha moltes muntanyes amb llurs noms i alçària. «Monte Mayor (890), Moleta de Tierra, Pico de la Cruz, Rebalsadors, Moleta Grosa, Moleta del Mar, El Femaret, El Femaret Bord», etc.

Al mar hi ha força accidents i zones d'algues consignades al mapa i representades per dibuixos d'algues o sorra.

«Algar de Murviedro, Algar Llarch, Algar del Puig, Algar de Albuixech...», etc. L'Albufera presenta unes dimensions similars a les actuals amb El Palmar unit a terra.

Hi ha les ciutats de «Valencia, Foyos PuzolAlmusafes».

Hi ve també el camí local d'«El Perelló».

El nom de les ciutats és idèntic als emprats en l'actualitat; els altres topònims, en canvi, tenen una menor castellanització.

17. «Plano de la Albufera de Valencia».

per Tomas Perelló. (BN M 9 V).

Escala 1/16.666. Escala gràfica de 1.000 m = 59 mm. Any 1898.

Dimensions de 60 × 50 cm.

Forma de representació planimètrica a color. Reproducció per litografia de J. Ortega de Valencia amb «Tintas Ch. Lorilleux y Cia.»

Té rosa de 8 vents amb llurs noms «Tremontana, Gregal, Llevant, Eixaloch, Garbi, Coster, Ponent i Mastral».

Té 4 signes amb inscripció: «Tierra de arrozar, Lago, Tierra aguada con cañada i tierra arenosa». Té un segell de la «Sociedad Valenciana de caza y pesca» i dos segells de la «Biblioteca Universitaria de Valencia» «22 de ABR de 1898. Num. 12 Entrada».

Hi ve l'Albufera amb una forma i dimensions molt superiors a l'actual i amb un detallament exhaustiu de tots els accidents interns de l'Albufera (Les Mates). Hi ha quatre grans zones rotulades: «Alcatí, Fondo del Fanch, Fondo del Puchol, i Devesa». Igualment hi ha la «tierra seca arenosa» referida a la «Hilla del Palmar» i al «Rincó de l'Olla». Hi ha el nom d'una munió de mates com «Matetes dels Chermanells, Pedrenca, Mateta de Salero, Matetes del Rey, Terra del om, Empabesa de Cosme, Mateta del Señor, Mata de San Roch (amb una «Replasa»), Matetes del Colomer, Mateta de Esteve, Antina Llarga», etc, etc. Hi vénen les sèquies que desaïguen a l'Albufera com «Carrera del Saler, Pechinar, Port de Catarrocha, Port de Silla, Alcaecia, Llovera dreta, Carrera la Reina, Sequia vella, Carrera de la Chunsa, Sequiota (El Palmar), sequieta i Perellonet».

S'hi representen per quadrícules negres perfectes El Palmar i El Saler. Al voltant de l'Albufera hi ha conreus d'arròs i grans extensions de pins a la «Devesa», fins a «El Perellonet».

En aquest mapa tot i algun castellanisme present i gens usual com «Rincó» i «Sitiet» hi ha un notable respecte per la toponímia local, segurament el màxim de tots els mapes estudiats.

18. «Plano de la Albufera» per Emilio Sarzo dins del llibre «La Albufera y la Caldereria» Imprempta Hernán Cortés, 6. València 1906, pàg. 12.

Dimensions de 42,5 × 31,5 cm.

Escala gràfica de 4 km = 89 mm.

Forma de representació planimètrica, amb sondeigs.

Fletxa indicant el nord vertader.

S'hi representen les ciutats i la carretera i el ferrocarril, així com la zona arrossera. Les mates de l'Albufera apareixen amb llurs noms respectius, així com l'«Alcatí, Rincó de Holla, Hilla» i les tres golas d'eixida. Toponímia bastant correcta com en el mot «Devesa».

19. «Albufera»

de F. Haas dins del llibre «Las Náyades de la Albufera de Valencia».

Anales del Instituto General y Técnico de Valencia, lámina 14.

València 1918.

Dimensions 20,8 × 20,8 cm.

Escala gràfica de 4 km = 83 mm.

Té els quatre punts cardinals referits al Nord vertader.

Quatre signes convencionals sobre l'arròs, bosc, mates i dunes.

A l'igual que el mapa anterior, en el qual s'ha basat aquest, hi ha les poblacions d'El Palmar i El Saler.

Rebut, juny 1978